

Muri küla arengukava 2012+

Saatesõna

Sõites Tartust kolm kilomeetrit mööda Rõõmu teed välja, jõuad paika, mida kutsutakse Muri külaks. Kui Sa nüüd veidi hoogu maha võtad; kuigi hiljuti asfaldi alla pandud Rõõmu teel selleks vajadust pole, märkad vanu ja uuemaid talumaju. Majad on üksteisest kaugel ja nende vahel laiuvad suured põllud ning metsatukad. Hoolikamalt vaadates võid märgata ka külaelanikke - murilasi. Murilased on väga kirju seltskond: on pillimehi, loomasõpru, väitlejaid, spordihuvilisi, tantsijaid ja palju teisi. Kõiki neid ühendab aga südamesoojus ja heatahtlikkus.

2012. aastal sai praegune küla üle pika aja kokku küla koosolekul, kuhu olid kutsutud kõik küla elanikud. Kuna õhkkond oli mõnus, otsustasid murilased ka edaspidi kokku saada ning arendada külaelu. Käesolev dokument on Muri küla arengukava, kus on sees meie minevik, olevik ja tulevik. Arengukava valmimisel oli suureks abiks Indrek Kärner Maaelu Arendajate Ühingust. Just tema mobiliseeris rahva ja viis läbi esimesed koosolekud. Oleme Indrekule väga tänulikud.

Arengukava võeti vastu küla koosolekul 20. märtsil 2012. aastal.

Sisukord

Saatesõna.....	2
Sisukord.....	3
1. Mis, miks ja kellele on arengukava?.....	4
2. Muri küla arengukava koostamine.....	5
3. Muri küla nimi.....	6
4. Mis koht on Muri küla?.....	7
4.1. Muri küla asend ja loodusolud; oluline infrastruktuur.....	8
4.2. Muri küla ajaloo.....	8
4.3. Muri küla elanikud.....	11
11.....	11
4.4. Muri küla olukord ja arengutegurid.....	12
5. Mida ja kuidas Muri külas muuta?.....	14
5.1. Probleemid, vajadused	14
5.2. Ideid arenduseks.....	14
5.3. Eeldused ideede elluviimiseks.....	15
5.4. Muri küla valitud arenguteed	16
5.5. Tegevuskava.....	17
6. Arengukava rakendamine, täitmise jälgimine ja hindamine, muutmine.....	18
7. Seonduvad arengudokumendid.....	19
8. Arengukava koostamise allikad, materjalid.....	20
Lisad.....	21
Lisa 1. Muri küla kaart.....	21
Lisa 2. Muri küla sisemised ja välised arengutegurid	22
Lisa 3. Väljavõte Luunja valla arengukavast 2011 – 2017.....	23
Lisa 4. Luunja valla külaliikumise, mittetulundussektori, kogukondliku tegevuse ja omaalgatuse valdkonna arengutegurid.....	24
Lisa 5. Luunja valla rahvastik 2011.....	25
Lisa 6. Muri küla arengusuundade tegevuskava 2012 - 2014.....	26
Lisa 7. Tartumaa Arendusseltsi meetmete lühikirjeldus.....	31

1. Mis, miks ja kellele on arengukava?

Muri küla koostab oma arengukava esmakordselt. Et kohalikule arengule kaasa aidata ja soovitud arenguid süsteemselt suunata, on vajalik pikaajaline ja sotsiaalseid kokkuleppeid sisaldav kava.

Süsteemne ja jätkusuutlik arenemine on ainuvõimalik tegevusi ühiselt kavandades. Kogukonna aktiveerimiseks on arengukokkulepete kujundamine üks parimaid ja vajalikumaid mooduseid.

Arengukava on

- kokkulepe ühiste kavatsuste osas;
- koostöö eeldus külas sees, teiste küladega, vallaga, ettevõtjate ja organisatsioonidega ning teiste võimalike partneritega;
- küla visiitkaart;
- oluline eeltingimus finantseerimistaotluste esitamiseks.

Arengukava koostamise protsess on sama oluline kui arengukava rakendamine. Ühiselt arengukava koostades ja seejärel ellu viies kujuneb toimiv, arenev ja õppiv kogukond. Kui arengukava on kord tehtud, siis rakendatakse ja uuendatakse seda pideva loomupärase protsessi käigus.

2. Muri küla arengukava koostamine

Muri küla arengukava protsess alustati küla ettevõtjate initsiatiivil. Luunja vallale tervikuna on vajalik, et võimalikult rohkem kogukondi oleks aktiivsed. Vald omaltpoolt on valmis algatusi toetama.

Arengukava koostamise protsessi administreerijaks on Luunja Külade Koda.

Metoodika ja praktiline teostus Maaelu Arendajate Ühingult (Indrek Kärner).

Arengukava protsessi rahastajad: Luunja vald, OÜ Tesmasan, Imre Taal.

Teostus august – detsember 2011:

- Muri küla arengukava koostamise vajaduse ja asjaolude täpsustamine Luunja vallavalitsuses
- Läbirääkimised Muri küla arengukava koostamise protsessi toetamiseks; lepingute sõlmimine
- Intervjuud Vladimir Kuropatkiniga, Imre Taaliga, Imants Trofimoviga, Margus Lauguga, Toomas Kukega ja Kaarel Voitkiga
- Lühivestlus Toomas Killakuga
- Telefonivestlus Ruth Ladvaga, kellelt laekus telefonivestluse järel Muri küla arengut käsitlevaid mõtteid meilitsi
- Telefonivestlus Aili Karindiga
- Intervjuude kuulamine ja märkmete sisestamine arvutisse
- Erinevate allikmaterjalide otsing ja läbitöötamine
- Väga oluliseks materjaliks on olnud Aili Karindi kodu-uurimuslikud trükised, eelkõige „Sahkapuu kultuurilugu“; Mari Raamoti „Minu mälestused“ I – II. Huvitavat informatsiooni on saadud Maa-ameti kaardiserveri kaudu.
- Arengukava esmase struktuuri kavandamine
- Arengukava eelteksti koostamine
- Arengukava eelteksti, küla organisatsiooni ja Luunja külade koostööseminari idee tutvustamine ja arutelu Muri küla arengukava koosolekul 14. märtsil 2012
- Küla arengukava jätkukoosolek 20. märtsil 2012; seminari läbiviimine; arengukava vastuvõtmine; tegevuskava lähtevariandi koostamine; vajalike sammude tutvustus küla organisatsiooni loomiseks; koostööseminari kavandamine teiste külade esindajatega

3. Muri küla nimi

Muri on mitme [Eesti](#) ja Šveitsi [küla](#) nimi:

- [Muri](#) on asula [Šveitsis Aargau](#) kantonis [Muri vallas](#).
- [Muri](#) on asula [Šveitsis Berni](#) kantonis [Muri vallas](#).
- [Muri](#), küla [Viljandi maakonnas Karksi vallas](#)
- **[Muri](#), küla [Tartu maakonnas Luunja vallas](#)**

(Välja otsitud andmebaasist "<http://et.wikipedia.org/wiki/Muri>")

Küla on nime saanud Muri (Murri) talu järgi. Muri talu maadele tekkis hiljem jagunemiste käigus viis majapidamist. Nimi on laienenud kogu külale.

4. Mis koht on Muri küla?

Kas sa oled kuulnud sellisest külast nagu Muri küla? Ei ole? Seda võis arvata. No ma siis räägin.

See on väike küla, mis asub Luunja vallas. Luunja vald asub Tartu külje all. Muri külas pole palju maju ega inimesi. Siin on kõige rohkem kakskümmend maja. See on üsna tore paik elamiseks. Külas on kaks suurt põldu, kus kasvab teravili.

Siin on ka kaks mitte väga suurt metsa. Veel on siin lehma (neid on üsna palju, kuna üks inimene peab lehma) ja mõned üksikud kitsed ning kanad, keda on ka üsna palju.

Muri külas pole palju lapsi. Küla elanikel on kõigil oma maja ja suur aed. Siin on ka üks selline koht, kus kasvab palju vaarikaid, mida võib käia suvel korjamas.

Muri küla asub üsna Tartu linna ääres. Talvel on siin kõik valge ja lume all. Ja kui see lumi kevadel ära sulab, siis uputab igal pool.

Ma arvan, et nüüd olen ma kõik ära rääkinud ja Sa tead, milline koht on meie küla.

Kohtumiseni Muri külas!

Getter, 8-aaastane.

Kirjutatud [lugude- ja luulevõistluse](#) jaoks 2011. aastal.

4.1. Muri küla asend ja loodusolud; oluline infrastruktuur

Muri küla paikneb Luunja valla lääneosas, Tartu linna läheduses. Naabriteks on Savikoja, Kakumetsa, Põvvatu ja Rõõmu külad Luunja vallas. Lääne ja põhja pool on Tartu vald, millest osa on endise sõjaväelennuvälja ala, osa mets ja osa Möllatsi raba.

Muri küla on hajaküla, mis asub tasasel alal. Külas puuduvad kortermajad ja suuremad tootmishooned. Küll on külas põllumajandusettevõtjaid ja põllumaad.

Vähesel määral on metsa ja ka võsastunud alasid. Erilisi loodus- ega muid atraktiivseid objekte pole. Puuduvad suuremad veekogud. On vaid peakraavid ja kraavistatud Kitseoja, mis voolab Emajõkke. Põhjaosas mõned tiigid, mis asuvad Tilga talu alal. Praegu on ala kujundanud terviseravikeskus Loodus, kus käimas tõsine ja kontseptuaalne maastikukujundus suurel alal, k.a puude istutamine, tervistavate aedade ja terviseradade kavandamine.

Küla läbib Rõõmu tee, mis on nüüdseks kõvakatte all. Räpina maanteelt Põvvatult viib samuti oluline tee Murile. Küla territooriumil on kõrgsurve-gaasitrass.

4.2. Muri küla ajaloo

Külad on tavaliselt kujunenud mõisamaadele. Nii on ka Muri küla kujunenud kunagistele karjamõisa maadele. Seni pole päris täpselt teada, mis mõisa maadega täpselt on tegu olnud. Tõenäoliselt Annemõisa ja Luunja mõisa, aga võib olla ka Vasula mõisa maad. Varem on siin olnud Tilga küla. Praegu on Tilga kasutuses kui ajalooline külanimi, talu nimi ja tee nimi.

Mõisast eraldunud Sahkapuu vakutalust sai 20. sajandi alguses väga oluline paik, mille tähtsus ja mõju ulatub Eesti piiridest kaugemale. 1898. aastal sai talu omanikuks Karl Aleksander Pärn. Tema suutis talu tõsta eeskujulikule tasemele ja samas kujunes mõjukaks ühiskonna- ja kultuuritegelaseks. Talus toimus kontserte ja kultuuriüritusi üle Eesti tuntud inimeste osalusel. 1910. aasta kevadel müüs Pärn talu Mari (neiuna Tamm) ja Jaan Raamotile. Uued omanikud arendasid talu, panid sealse telliskivitehase võimsalt käima.

Edasi sai Sahkapuule loodud eeskujulik tütarlaste põllutöö- ja majapidamiskool, mille õppekava teeks au ka tänapäevastele õppeasutustele. Kool avati novembris 1911. aastal. Tänu laialdasele kultuuritegevusele, headele sidemetele ja sugulussidemetele sai Sahkapuust koht, kus käis läbi suur osa tollaegset Eesti kultuuri- ja poliitikategelastest. Raamotid olid omakorda kutsutud külalised nende aastakümnete oluliste isikute peredes ja koosviibimistel.

Ka õpetajateks Sahkapuul olid väga tuntud pedagoogid, kultuuritegelased ja õpetlased Eestis: Mihkel Kampmann (Kampmaa), Jaan Sarv, Juhan Aavik, Miina Hermann (Härma), Jaan Ruus, Peeter Kallit, August Olt (Arvo Ojasalu), dr Anton Friedrich Schulzenberg, Mart Reinik, Johan Rumberg, Anna Asson (Stahlberg) ja Marie Reisik. Sageli ja vahel pikemat aega viibisid Sahkapuul Lilli Suburg, Aino Tamm, Anna Haava, Aino Kallas ja Marie Under. Paraku hävitas tuli 1919. aasta suvel Sahkapuu kooli. Selles paigas oli nende aastate jooksul antud haridus 265 noorele perenaisele. Lisaks oli toimunud siin väga palju Eesti ajaloo seisukohalt olulisi sündmusi. Täpsemalt saab sellest lugeda Aili Karindi põhjalikust ülevaatest „Sahkapuu kultuurilugu“.

Sahkapuu kool

Sahkapuu mälestuskivi

Sahkapuu kooli omanik Mari Raamot

Pärandkultuurist võib nimetada peale Sahkapuu kooli ja tellisevabriku veel Tartu pataljoni lasketiiru.

Tellisevabriku oletatav asukoht:

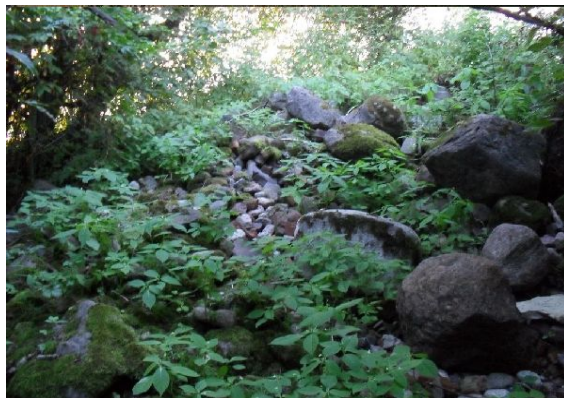
Tartu pataljoni lasketiiru koht:

Naaberkülas asus tuntud Savikoja kõrts. Kõrtsist linna suunduvatele kõrtsilistele olla tihti saatuseks saanud röövlite kätte sattuda. Küllap olid nad siis kergeks saagiks. Säärane tegevus on aga andnud nime Rõõmu tee ääres olevale künkale – Rõõvlimägi.

Oma küla mehe Kaarel Voitki jutu põhjal võib aga Rõõvlimäe asukoha Rõõmu tee ääres kahtluse alla seada. Tema teada on tegu hoopis tellisevabriku varemetega ja Rõõvlimägi asus Räpina maantee lähistel Põvvatu küla piires.

Rõõvlimägi (või tellisevabriku ase?)

4.3. Muri küla elanikud

Küla elanike arv on väike. Sellest tulenevalt on ka ealiste rühmade arvud väga väikesed, et sellest mingeid üldistusi või järeldusi teha. Lapsi ja noori on pooled elanikest, tööelist elanikkonda veel tubli veerandi jagu.

Muri küla elanikud 2011. aastal Luunja valla andmetel

M arv	vanus	N arv
1	76+	1
1	66 - 75	5
3	56 – 65	3
3	46 - 55	1
3	36 – 45	2
4	26 – 35	5
1	20 – 25	3
3	17 – 19	2
3	7 – 16	3
7	1 - 6	1
29	Kokku	26

Külas on eelkooliealisi lapsi vähe - 8. Huvitaval kombel on siin kõige suurem erinevus poiste ja tüdrukute arvus – poisse 7 ja tüdrukuid 1.

Kooliealisi lapsi/noori on külas 11 ja sooliselt peaaegu võrdselt 6 – 5 poiste kasuks.

Nooremaid inimesi, kes on juba pereelu- ja tööelised 13. Mehi 5 ja naisi 8.

15 on tööelisi ja küpsemaid inimesi: 9 meest ja 6 naist.

Pensioni ja vanemaealisi 8, neist mehi 2 ja naisi 6.

Kokku on külas 29 meest ja 26 naist, 55 inimest (erinevate andmete järgi kuni 57).

Arvestades, et tegu on hajakülaga linna läheduses ja eraomandis individuaalelamute/taludega, siis on piirkond sobilik kodu rajamiseks. Laste/noorte suur osakaal viitab võimalusele, et elanikkond võib kasvada tulevikus veelgi.

Samas ei ole külas käimas aktiivset kinnisvaraarendust. Palju on intensiivselt kasutatavat põllumaad. Seega ei teki tõenäoliselt lähiaastatel külla uusasumeid.

4.4. Muri küla olukord ja arengutegurid

Vt ka lisa 2.

Muri küla maad on valdavalt eramaad. Kuuluvad kas hajaasustuse talude juurde või on põllumajanduslikuks tootmiskaas. Suuremaid põllumajandusettevõtjaid on praeguseks jäänud mõned, ülejäänud on maa välja rentinud. Sastovi talu viljapõlde harib Toomas Killak. Tuntud ja maakarja näitustel esitlenud põllumees on Looga talu peremees Kaarel Voitk. Endise Sahkapuu talu kohal on ka praegu samanimeline Sahkapuu osühing, kus toimetab Vladimir Kuropatkin. Lisaks on küla territooriumil mõni töökoda, masinatega tegelev ettevõtte.

Oluliseks ja rahvusvaheliselt tuntud ettevõtteks on loodusravikeskus „Loodus“. Ettevõtet on erinevatel konkurssidel tunnustatud: „Luunja vallas Muri külas asuv pansionaat Loodus teenis eduka nimetuse paastulaagrite korraldamise ja põhjalikult renoveeritud hoone eest. „Loodus“ on ainus omataoline loodusravikeskus Eestis, kus pakutakse majutust ja laia valikut loodusraviteenuseid.“ (Postimees, 25.11.2003). „Loodusele“ kuulub maa-ala, mida on asutud sihipäraselt ja professionaalselt kujundama. Keskus „Loodus“ on vähesel määral olnud tööandjaks külaelanikelegi; on ostnud tervislikku kohalikku toor- ja toiduainet (piim, kitsepiim, hein jne). Koos naabertalu omanikuga on asfalteeritud lõik Tilga teest, mis muidu kruusakattega ja toljab.

Loodusravikeskus „Loodus“

Küla alal toimib ka Kitseoja maaparandusühistu, mille tegevus ulatub küla piiridest väljaspoolegi (esimees Toomas Killak). Ühistuline tegevus paraku sellega piirdub. Mittetulundusühenduste, seltside ja külaliikumise osas ei ole tegevust olnud.

Külas on majapidamisi-talusid vähe – viisteist. Paiknevad hajali. Nooremad inimesed on tööga hõivatud ja vanem generatsioon juba piisavalt eakas. Puudub kooskäimise koht, sest pole ühiskasutatavat maad ega hooneid. Varem on toimunud ühiseid kooskäimisi ürituse eestvedaja maal.

Praegu käivad vanemad inimesed üksteisel külas. Samuti ka mõned noored pered. Kuigi ühist tegutsemist kogu küla ulatuses pole, hinnatakse elanike poolt külas valitsevat õhkkonda heaks.

Küla läbib kõvakattega Rõõmu tee. Varem oli see tee auklik ja halb ning läbisõitjad eelistasid teisi teid. See tekitab tolmu ja ebaturvalisust. Nüüd on teistel teedel rahulikum. Rõõmu tee ei ole kahjuks piisavalt turvaline, kuna on kitsas ja kohati ebaühtlase laiusega. Teekate on väga hea näiteks jalgratturitele ja suusarolleritega sõitjatele, kuid üheaegselt üpris sagedased kihutajad ning sportlased teele ei sobi. Ka võib tee talvel eriti libedaks muutuda oma sileda kõvakatte tõttu.

Küla ala läbivast kõrgsurve-gaasitrassist elanikele kasu ei ole, sest sealt väljavõttu teha on niivõrd kulukas, et see jääb pigem teoreetiliseks võimaluseks. Samuti tulenevad trassi olemasolust piirangud.

Tartu linna vahetus läheduses olev puhas hajaküla on omamoodi haruldus. Külaelanikud on huvitatud, et Muri küla jääks hajakülaks. See tähendab, et planeeringutega tuleb määratleda külla sobivaks hoonestustüübiks ühepereelamu, mille juurde kuulub vähemalt 1 ha maad.

Bussiühendust külal Tartu linnaga ei ole. Käib koolibuss Luunjasse. On tekkinud huvi bussiliikluse taastamise vastu Tartu linnaga.

5. Mida ja kuidas Muri külas muuta?

5.1. Probleemid, vajadused

Probleemid ja vajadused on kirja pandud külaelanikega toimunud vestluste põhjal.

- Puudub kooskäämise koht
- Puudub valdavat osa külaelanikest hõlmav tegevus, ühine külaelu
- Pole külavanemat
- Noorte eestvedajate puudumine, kuna noored on teiselt hõivatud
- Varasemad eestvedajad on küllalt eakad, et eest vedada suuremaid ettevõtmisi ja pakkuda huvipakkuvat ka noortele
- Ühiseks kasutuseks pakutud eravalduses olev palliplats ei ole leidnud kasutust, kuna samaealisi elanikke pole piisaval hulgal
- Kõvakattega tee on võtnud liikluskoormuse endale ja vähendanud teiste teede koormust, kuid ise muutunud ebatavaliseks
- Küla teed tolmuavad
- Teed pole valgustatud
- Tilga teel tekib olukord, kus terviseleikujad kasutavad sõiduteed ja see segab autoga liiklejaid ning jalutajaid vastastikku
- Puuduvad terviserajad nii tervisekeskuse, kohalike kui ka mujalt lähipiirkonnast lähtunute jaoks
- Väikeste lastega pole väljaspool õue kusagil olla
- Vajalikud oleks kergliiklusteed näiteks Rõõmu teele ja Tilga teele
- Rõõmu tee on elamukruntidele lähedal, kergliiklustee rajamine on problemaatiline
- Puudub interneti kaabelühendus
- Puudub naabrivalve
- Lumetõrje pole alati piisav
- Talud tähistamata; külal puudub silt, küla kaart
- Eksitavad andmed küla kohta ja ebasoovitavad planeeringud; mure, et külla tekivad kortermajad
- Raadi lennuväli ja sealne karjäär – reostus, „Teeme ära!“ prügi
- Turba vedu ja ladustamine

5.2. Ideid arenduseks

- Küla kooskäämise koha kujundamine Sahkapuu talu territooriumil kokkukeppel omanikuga, kus oleks võimalus koos istuda varju all, koos tegutseda välitingimustes
- Küla organisatsiooni loomine väikese eestvedajate grupiga

- Külaelanike suhtluskeskkonna loomine
- Koostöö teiste küladega, et suurendada potentsiaalset koostegutsevat huviliste ringi ühistegevusteks piisavaks
- Interneti kaabliga püsiühenduse loomine
- Küla ja talude tähistamine ühtlaselt kujundatud siltidega (puidust)
- Teede muutmine tolmuwabaks (Räpina tee remondist saadud freesasfaldi kasutamine!)
- Kergliiklusteede rajamine, mis lähtuksid linnast ja suunduksid teistesse piirkondadesse ning avardaksid turvalise ja tervisliku liikumise võimalusi; oleks valgustatud
- Bussiliikluse taastamine
- Auto jagamise koostöö külas
- Külasaha rakendamine
- Loodusravikeskus „Loodus“ ala kontseptuaalne planeerimine ja maastikuline kujundamine
- Suusaradade rajamine lumeperioodil ja nende regulaarne hooldus
- Metsaradade rajamine
- Seikluspargi rajamine
- Ühiste ürituste korraldamine

5.3. *Eeldused ideede elluviimiseks*

- Luunja vald toetab omaalgatust, sh rahaliselt; soosib külade arengukavade koostamist; on valmis algatusi kaasfinantseerima eelarves ja regulatsioonides ettenähtud piirides.
- Külas on kogemustega varasemaid eestvedajaid, kes toetavad küla ühist tegutsemist, kui on nooremaid eestvedajaid.
- Külas on ettevõtjaid, kes on valmis omapoolselt panustama (sh materiaalselt).
- Külaelanikud on nimetanud mitmeid noori potentsiaalseid eestvedajaid, kes võiksid moodustada külaliidrite uue põlvkonna.
- Loodusravikeskusel on olemas valmisolek teha ulatuslikke arendusi sh avalikes huvides; olemas on ka konkreetset kavandid.
- Loodusravikeskus on valmis andma kasutada oma ruume, kui see on ajastatud keskuse sihtgruppide huve arvestavalt.
- On koostöökogemus teiste kogukondadega.
- On valmisolek (mitmel omanikul) anda kasutada piisav lapike maad ühiseks tegutsemiseks.
- On valmisolek oma küla organisatsiooni loomiseks.

5.4. Muri küla valitud arenguteed

Visioon [Eeldatav olukord tulevikus 2017+]

Muri küla on turvaline ja meelepärane elamispaik. Külal on oma Selts, kooskäimiskoht ja ühised kokkulepped. Külarahvas hoolib üksteisest, oskab tuua külla vajalikke teenuseid ja seista oma huvide eest. Koos kavandatud tegevuskava pakub huvitavat igas eas osalisele ja ulatub külapiiridest väljapoolegi. Muri küla kogukond on hinnatud koostööpartner.

Arengusuunad lähemateks aastateks

Muri küla leiab ennast

Tegevused:

- Küla organisatsiooni loomine
- Külaelanike suhtluskeskkonna loomine; kodulehe loomine
- Teadetetahvli paigaldamine, kui on kooskäimisekoht olemas
- Koostöö teiste küladega
- Küla kooskäimise koha kujundamine Sahkapuu talu territooriumil
- Ühiste ürituste korraldamine ja üritustel osalemine
- Muri küla säilitamine hajakülana
- Külaelanike ülelugemine, inimvara kaardistamine
- Muri küla täpsem määratlemine GPS-süsteemis
- Küla ja talude aja- ja koduloo uurimine

Asjalik Muri küla

Tegevused:

- Oluliste ja kohe rakendamiseks kokku lepitud teemade/valdkondade toimkondade loomine
- Küla oma lumesaha rakendamine
- Bussiühenduse taastamine
- Vastastikune sõidukiabi – auto jagamine
- Interneti kaabliga püsiühenduse loomine
- Küla ja talude tähistamine ühtse kujundusega siltidega
- Külas tegutsevate huviringide loomine/olemasolevatega vallas liitumine

Turvaline küla

Tegevused:

- Teede muutmine tolmuvabaks
- Kergliiklusteede rajamine

- Lennuväljalt lähtuva ohu hindamine
- Muri küla naabrivalve piirkonnaks
- Kõrgepinge- ja teiste elektriliinide maa alla suunamise taotlemine

Terviseküla

Tegevused:

- Muri küla kui Terviseküla põhimõtete kujundamine; ühiselt tervisekäitumise õppimine ja järgimine ning põhimõtete külast väljapoole levitamine
- Loodusravikeskus „Loodus“ ala kontseptuaalne planeerimine ja maastikuline kujundamine
- Suusaradade rajamine (oma külale)
- Metsaradade rajamine

Põnev küla

Tegevused:

- Matkade (sh temaatiliste) korraldamine looduse tundmaõppimiseks

5.5. Tegevuskava

Vt Lisa 6

Tegevuskava on paigutatud arengukava põhitekstist eraldi lissasse. Tegevuskava täpsustatakse tegevuste käigus jooksvalt. Lissas on esitatud lähteversioon.

6. Arengukava rakendamine, täitmise jälgimine ja hindamine, muutmine

Arengukava elluvijateks on omad Muri küla inimesed. Lisaks ideedele on tõenäoliselt vajalik ka vabatahtlik töö. Küla heakord ja miljöo on valdkond, mille jaoks ei piisa projektiviisilisest tegutsemisest. Selleks on vaja järjekindlat ja pidevat hoolitsust.

Arengukava elluviimiseks on vajalik hea koostöö Luunja vallaga. Paljud ettevõtmised on seotud valla arendustegevusega. Valdav osa kavandatud tegevusi tuleb ellu viia projektipõhiselt ja selleks taotleda asjakohastest fondidest raha. Tõenäoliselt on vajalik ka vallapoolne kaasfinantseerimine. Tegevused ei tohi vastuollu minna kehtivate arengudokumentide ja muude õigusaktidega.

Kuivõrd valdav osa arengukavast viiakse ellu projektiviisiliselt, siis antud arengukava ei sisalda eelarve osa. Eelarvestus toimub projektide koostamise käigus.

Täitmise jälgimine toimub projektide kaupa. Projektide aruandlus on ühtlasi ka arengukava rakendamise aruandlus. Vajalik on üksikprojektide andmed vormistada sobilikku tervikut käsitlevasse vormi.

Kord aastas on vajalik viia läbi Muri küla koosolek, kus arutatakse läbi aasta jooksul tehtu, antakse täitmise ulatusele ja kvaliteedile hinnang, kavandatakse järgnevad tegevused detailselt ja korrigeeritakse arengukava tegelikkusega vastavaks.

Arengukava täitmiseks on vajalik moodustada toimkondi, (projekti)meeskondi ja vajadusel ka organisatsioon, mis esindavad konkreetsete algatuste huvilisi. Praktikas on kinnitust leidnud, et kõige paremini esindab küla terviklikke huve selts mittetulundusühingu vormis.

7. Seonduvad arengudokumendid

Olulisemaks seonduvaks arengudokumendiks on Luunja valla kehtiv arengukava.

Väga selgelt on Luunja valla poolt väljendatud huvi kolmanda sektori vastu ja valmidus ka mittetulundusühendusi ja omaalgatust toetada.

Luunja valla arengukavas on kajastatud probleemid ja vajadused, mis seonduvad teede olukorraga ja kergliiklusteedega. Nimetatud on kergliiklusteede võrgustiku kujundamist etapiviisiliselt. Konkreetne ja algatatud on kergliiklustee rajamise projekt, mille alguspunktiks on Tartu-Räpina-Värskä maantee ja Põvvatu-Luunja maantee ristmik ning lõpp-punktiks Luunja alevik (bussipeatuse piirkond). Selle lõigu alguspunkt on lähedal Muri külale ja vähemalt teoreetiliselt võib järgnevates etappides võimalikuks saada selle võrgustiku haru rajamine ka läbi Muri küla. Vajalik on paikkonna initsiatiiv.

Luunja valla arengukavas on arengueesmärgina nähtud kõvakattega teede võrgustiku suurenemist ja teede tolmuvabaks muutmist. Peale kergliiklusteede on soovitud arendustegevusena nimetatud tervisespordiks kasutatavaid radu.

Luunja valla külaliikumiseiga seonduvad arengutegurid on toodud ära lisa 3. Arengukavas nimetatud oluliste ettevõtete seas on ka loodusravikeskus „Loodus“.

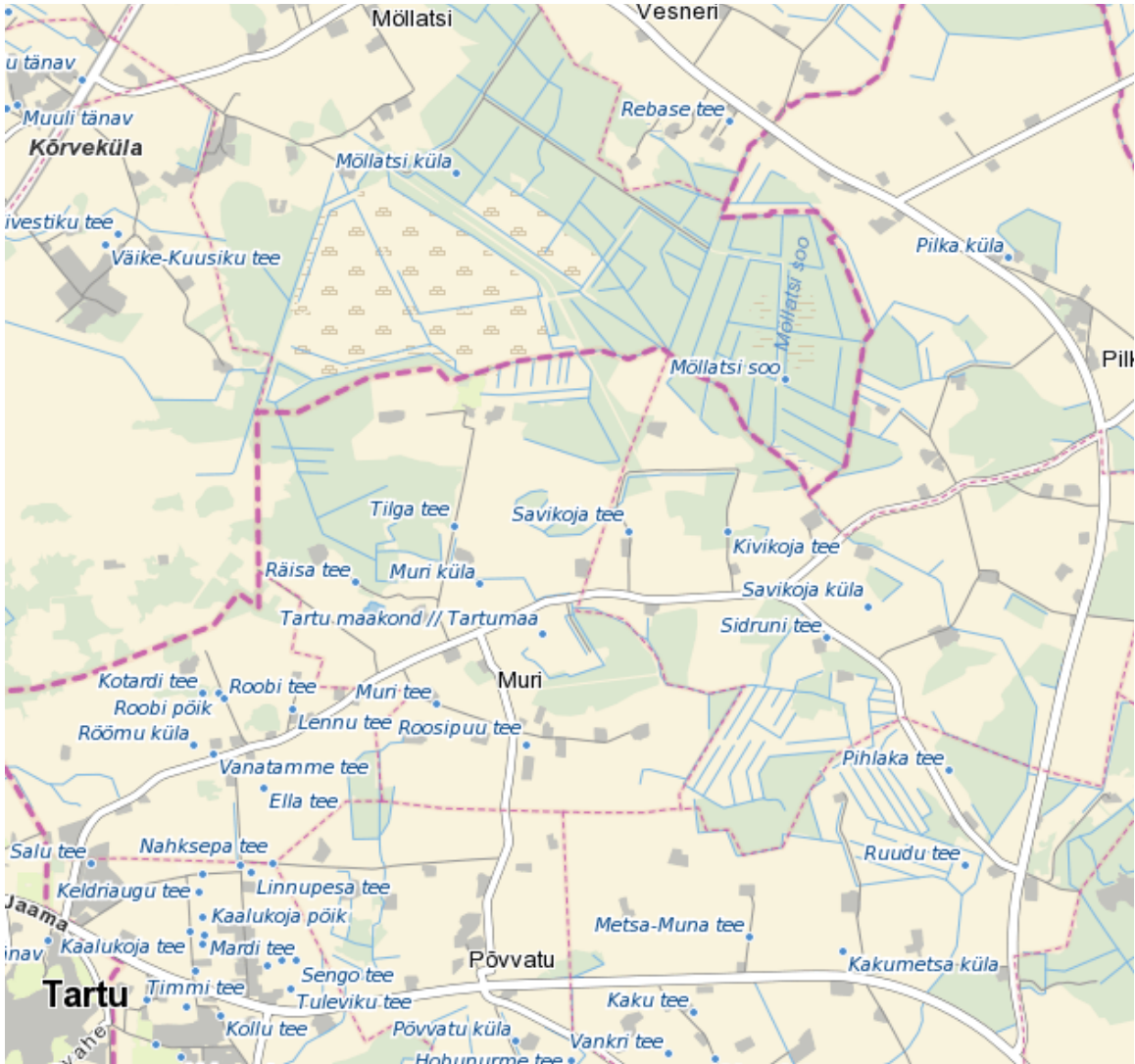
Oluline dokument on Tartumaa Arendusseltsi tegevuspiirkonna arengustrateegia aastateks 2008 -2013, milles on sõnastanud kokkulepped tegevuspiirkonna arendamiseks. Meetmestik on suunatud kohaliku maapiirkonna arengule. Meetmete täpsemad tingimused on välja toodud Tartumaa Arendusseltsi rakenduskavas kodulehel <http://www.tas.ee/est/tas-strateegia>.

8. Arengukava koostamise allikad, materjalid

1. Getter Lauk. (2011) Mis koht on Muri küla? www.laulupidu.ee
2. Aili Karindi (1999). Elust mõisnike ajal 1503 – 1919. Luunja.
3. Aili Karindi (2004). Sahkapuu kultuurilugu. Tartu.
4. Mari Raamot (2010). Minu mälestused I-II. Kolmas trükk.
5. Vallo Nuust (2003). Muri küla pansionaat tunnistati aasta edukaks. Postimees, 25.11.2003.
6. Vilja Kohler (2008). Kolm graatsiat astuvad areenile. Tartu Postimees, 05.09.2008
7. Andmebaas Wikipedia <http://et.wikipedia.org/wiki/Muri>
8. Luunja valla arengukava 2011 - 2017
9. Luunja valla kodulehekülg www.luunja.ee
10. Maa-ameti geoportaal www.geoportaal.maaamet.ee
11. Tartumaa Arendusseltsi kodulehekülg www.tas.ee

Lisad

Lisa 1. Muri küla kaart

Allikas: Maa-ameti kaardiserver

Lisa 2. Muri küla sisemised ja välised arengutegurid

Sisemised tugevused	Sisemised nõrkused
<ul style="list-style-type: none"> • Hajaküla • Külaelanikel omad majapidamised • Õhkkond ja suhted head • Külas puuduvad kortermajad ja suuremad tootmishooned • Küla läbib kõvakattega Rõõmu tee • Räpina teelt Põvvatult oluline tee Murile • Sahkapuu kool ja sellega seotud kultuurilugu • Külas ei toimu aktiivset kinnisvaraarendust • Palju haritud põllumaad • Rahvusvaheliselt tuntud loodusravikeskus „Loodus“ ja kavandatav maastikuline arendustegevus; on potentsiaalne hankija ökotoodetele • On külas elavaid või tegutsevaid ettevõtjaid, kellel valmisolek avalikes huvides tegevusi toetada; oma ettevõtte huvides tegevusi korraldada külakogukonda arvestavalt 	<ul style="list-style-type: none"> • Hajaküla • Erilisi loodus- ega muid atraktiivseid objekte pole • Puuduvad suuremad veekogud • Küla territooriumil on kõrgsurvegaasitrass • Kohapeal puuduvad töökohad (on vähesel määral) • Puudub kooskõimise koht • Seni puuduvad aktiivsed eestvedajad ja ühised ettevõtmised • Teed tolmuavad • Kõvakattega tee on talvel libe; liiklus ohtlik • Aktiivne tegevus (töö, õppimine, vaba aja sisustamine) toimub külast väljas ja oma küla jaoks aja- ning energiavaru vähene • Puudub ühistranspordi ühendus (käib koolibuss) • Puuduvad terviserajad ja kergliiklusteed nii tervisekeskuse, kohalike kui Tartu linnast ja mujalt lähipiirkonnast lähtunute jaoks • Terviseliikujate ja selleks sobilike teede/radade puudumine tekitab turvakonflikti ohu • Puudub naabrivalve • Puudub interneti kaabelühendus • Lumetõrje pole alati piisav • Talud tähistamata; külal puudub silt, küla kaart
Välimised võimalused	Välimised ohud
<ul style="list-style-type: none"> • Tartu linn lähedal • Tartust lähtub huvi tervisliku ja ohutu liikumisvõimaluse järele • Vallapoolse tugimeetmete olemasolu • Palju rahastusvõimalusi: Tartumaa Arendusselts (Leader); KOP, oma valla "väikeKOP" jpm • Luunja külade koda kui "katusühing", kuni pole oma organisatsiooni 	<ul style="list-style-type: none"> • Tartu linn lähedal • Läbisõitjad tekitavad turvariski • Valla arendusdokumentides on eksitavaid väiteid küla kohta ja ebasoovitavaid planeeringuid • Raadi lennuväli ja sealne karjäär – reostus, „Teeme ära!“ prügi • Turbavedu ja ladustamine

Lisa 3. Väljavõte Luunja valla arengukavast 2011 – 2017

Vald toetab kolmandat sektorit mitmel viisil:

- Rahalised toetused (tegevustoetused, projektitoetused, projektide kaasfinantseerimine)
- Ruumide võimaldamine tegevuseks
- Avaliku kasutuse lepingute sõlmimine (maade osas, projektitaotluste korral)
- Nõustamine projektide ettevalmistamisel jmt.
- Ühiste projektide algatamine ja teostamine

15.2. Eesmärgid

- Arenenud, hästitoimiva kolmanda sektori olemasolu, kes on tegusaks partneriks valla arendamisel
- Mittetulundussektori piisav võimekus projektiideede algatamisel, ettevalmistamisel ja elluviimisel
- Eelarveväliste rahaliste toetusvahendite võimalikult ulatuslik kaasamine projektiideede teostamiseks
- Tugev kogukondlik identiteet
- Kohalike elanike aktiivne kaasatus vallaelu kavandamisse
- Toimiv koostöövõrgustik külaseltside jt organisatsioonide vahel
- Tihe ja tulemuslik koostöö valla, kolmanda sektori ja ettevõtjate vahel

15.3. Tegevused

- Mittetulundussektori võimekuse suurendamine koolituste, info vahendamise ja edukate praktikate kaudu
- Vahendite planeerimine vallaeelarvesse kolmanda sektori projektide omafinantseeringu katmiseks
- Kolmanda sektori esindajate kaasamine valla tegevuste kavandamisse ja elluviimisse (arengukavade koostamine, sporditegevus, kultuuriüritused, heakorrakonkursid, külaplatside jm objektide rajamine, teenuste pakkumine, jm)
- Ühiste projektide algatamine ja teostamine, sh ühine tegevus LEADER tegevuspiirkonna raames
- Kolmanda sektori koostöövõrgustiku arendamine
- Nõustamine ja info vahendamine
- Elanike algatuste, ideede ja projektide toetamine
- Ideekonkursside, mõttetalgute korraldamine
- Uute elanike integreerimine kohalikesse kogukondadesse
- Külade ja kogukondade vajaduste arvestamine planeerimistegevuses ja arendustegevuste kavandamisel
- Valla elanike tunnustamise süsteemi täiustamine

Lisa 4. Luunja valla külaliikumise, mittetulundussektori, kogukondliku tegevuse ja omaalgatuse valdkonna arengutegurid

Sisemised tugevused	Sisemised nõrkused
<ul style="list-style-type: none"> • Mõõdukas uusasukate hulk. • On olemas toimivaid kogukondi. • Ajalooväärtuste teadvustamine ja korrastamine. • Väärtustatud elupaik – lapsed tulevad tagasi • Emajõe potentsiaali järkjärguline rakendumine: mittetulundusühenduse poolt hallatav paadisadam; puhkerand; RMK Emajõe Suursoo looduskeskusega koostöö. • Mitmel külal on olemas arengukava. • Toimiv naabrivalve areneb (paiguti). • Oma lugude leidmise võimalus ajaloost 	<ul style="list-style-type: none"> • Linna lähedus – lapsed käivad linnas koolis ja trennis, mis nõuab lisaresurssi ja see läheb oma piirkonnast välja. • Puudub tegelik valla esinduslik ja mitmefunktsiooniline keskus. • Puudub turvaline ja laste poolt iseseisvalt kasutatav ühendus keskusega (kergliiklusteid pole; lapsed ei pääse keskusesse huviringi/trenni). • Osalemine kogukondlikus tegevuses vähene ja puhanguline. • Kaasamine kogukondlikku tegevusse nõrk. • Killustatud tegevus – mittetulundusühendused, seltsid, seltsingud, vald, ettevõtted tegutsevad sarnaste ettevõtmistega kuid omaette. • Nõrk koostöö kogukondade vahel. • Info liikumise vähesus erinevate tegutsejate vahel.
Välimised võimalused	Välimised ohud
<ul style="list-style-type: none"> • Projektiviisilise tegutsemise, eurorahade ja muude täiendavate ressursside taotlemise võimalus. • Linna lähedus: inimressursi olemasolu; majanduslik kindlustatus; heaolu. • Võimalike kogukonnateenuste sihtturuks võivad olla ka tartlased. • Koostööpartnerid Eestis ja kaugemal (sh Mäksa vald). • Koolitused. • Ettevõtluse areng – töökohad, inimesed positiivsed. • Osalemine katusorganisatsioonides. • Ajakirjanduse ja teiste teabekanalite võimalused mainekujunduseks ja valla teabe edastamiseks. 	<ul style="list-style-type: none"> • Rahastuse vähenemine. • Elanike väljarännet tingiv tõmbejõud väljaspool; Tartu linna ahvatlused. • Paberimajandus ja euronõuded pärsivad omaalgatuse. • Ebastabiilne (projektipõhine) rahastamine; tegevuste „hakitus“. • Klassikalise hajaküla elulaadi kadumine. • Töötus – masendus, majanduslikud raskused. • Ühistranspordi vähesus ja aegade sobimatus sihtrühmiti. • „Võõromanikud“ ei huvitu, ei hoolitse maade eest. • Ebastabiilsus – poliitika, meedia.

<ul style="list-style-type: none"> • Emajõe kui tugeva arengupotentsiaali olemasolu; Emajõe Suursoo ja RMK looduskeskus; Emajõe Jööriigi kavad; Luunja puhkeala; Kavastu sadam. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ürituste küllastumus ja kuhjumine. • Seadustatud formaalne kaasamine.
--	--

Lisa 5. Luunja valla rahvastik 2011

1. Kabina küla	62202	182	182	185	185	189	199	203
2. Kakumetsa küla	62203	144	144	145	145	149	152	154
3. Kavastu küla	62204	320	320	320	319	319	324	319
4. Kikaste küla	62205	56	56	56	55	55	55	56
5. Kõivu küla	62206	34	34	33	33	33	33	32
6. Lohkva küla	62207	943	950	974	988	1007	1005	1016
7. Luunja alevik	62222	542	538	541	546	547	547	544
8. Muri küla	62208	57	57	57	57	57	56	56
9. Pajukurmu küla	62209	28	29	29	30	30	30	30
10. Pilka küla	62210	161	162	162	163	159	160	155
11. Poksi küla	62211	18	18	18	18	19	19	19
12. Põvvatu küla	62212	80	81	81	81	83	87	89
13. Rõõmu küla	62213	88	88	89	90	90	93	94
14. Sava küla	62214	42	42	42	42	43	43	42
15. Savikoja küla	62215	51	51	51	51	51	51	51
16. Sirgu küla	62216	134	134	134	134	134	138	140
17. Sirgumetsa küla	62217	69	69	69	69	70	69	69
18. Sääsekõrva küla	62218	35	35	35	35	35	35	35
19. Sääsküla küla	62219	35	34	34	34	34	33	32
20. Veibri küla	62220	439	436	436	438	450	457	468
21. Viira küla	62221	29	29	29	29	29	30	30
KOV täpsusega		18	18	18	18	18	18	18
KOKKU LUUNJA VALLAS		3505	3507	3538	3560	3600	3634	3652

Lisa 6. Muri küla arengusuundade tegevuskava 2012 - 2014

Muri küla arengusuund: Muri küla leiab ennast

Tegevus	2 0 1 2	2 0 1 3	2 0 1 4	Eesmärk ja eeldatav tulem, märkused	Eestvedajad	Ressursid/ Ressursside allikad
Küla organisatsiooni loomine	+			Arutelu 14.04.2012	Eestseisus	Lõiv vallalt vastavalt eelkõkkuleppele
Külaelanike suhtluskeskkonna loomine; kodulehe loomine	+			Suhtluskeskkond googlegroups on algatatud juba arengukava koostamise protsessi käigus.	V. Kass	Vabatahtlik töö
Küla kooskäimise koht kujundamine	+	+	+	2012 eesmärk: korrastatud ala ja kooskäimise koht	V. Kuropatkin M. Lauk T. Ladva I. Taal	Vabatahtlik töö; fondid; valla asjakohased toetused; ettevõtjate toetus
Teadetetahtvli paigaldamine küla kooskäimisekohta	+			Peale kohtade rajamist	V. Kuropatkin	Valla abil
Koostöö teiste küladega	+	+	+	Esimene tegevus on osalemine Luunja küladega koostööseminaril 28. märtsil 2012. Selleks on omapoolsed ettepanekud tehtud.	Eestseisus	Sõltub üritusest
Ühiste ürituste korraldamine ja üritustel osalemine	+	+	+	Jooksvalt. Koostööseminarilt lisandub eeldatavasti koostööürituste ideid	Eestseisus	Sõltub üritusest
Muri küla hajaküla kontseptsiooni kujundamine ja põlistamine	+	+	+	Tegelema asutakse kohe ja eesmärk on viia kogukonna arusaam planeeringutresse.	Eestseisus	Koostöös vallaga
Külaelanike ülelugeamine, inimvara kaardistamine	+			Eesmärk on saada küla kogukonnast täpne ja reaalne ülevaade.	V. Kass R. Ladva M. Killak	Vabatahtlik töö

Muri küla määratlemine GPS-süsteemis	+			Tegevus on alustatud.	H.-K. Ladva	Vabatahtlik töö
Küla ja talude aja- ja koduloo uurimine	+	+	+	Vajalik on asjatundjate oskusteave.	V. Kass	Vabatahtlik töö; asjakohased fondid

Muri küla arengusuund: **Asjalik Muri küla**

Tegevus	2011	2012	2013	Eesmärk ja eeldatav tulem, märkused	Eestvedajad	Ressursid/ Ressursside allikad
Oluliste ja kohe rakendamiseks kokku lepitud teemade/valdkondade toimkondade loomine	+	+	+	Toimub jooksvalt.	Eestseisus	Vabatahtlik töö
Küla oma lumesaha rakendamine	+	+	+	Rakendatakse 2012 talvest; eesmärk on operatiivse lumetõrje tagamine külas lisaks korralisele vallapoolsele teenusele.	Eestseisus	Küla omaressurss; võimalusel taotletakse toetust
Bussiühenduse taastamine	+			Teema pakutakse arutlusele külade koostööseminaril	V. Kass V.Kuropatkin/ Eestseisus	Valla osalus läbirääkimistes
Vastastikune sõidukiabi – auto jagamine	+	+	+	Hommikune linnasaamine, muud ühilduvad sõidud	V. Kuropatkin T. Ladva M. Killak, perek. Voitk	Kogukonna ressurss, vastastikune abi
Interneti kaabliga püsiühenduse loomine	+			Selguse loomine; teema ka koostööseminarile	V. Kuropatkin	
Küla ja talude tähistamine ühtse kujundusega siltidega	+			Küla kaart; küla sildid; talude tähisted/sildid ühtses kujunduses (puidust)	Eestseisus/ Margus Lauk	Võimalusel taotletakse toetust
Külas tegutsevate huviringide	+			Naiste käsitöö jm seltsitegevus	R. Ladva	Ressurse otsitakse

loomine/ olemasolevatega vallas liitumine					vastavalt tegevusele; omavahendid
---	--	--	--	--	---

Muri küla arengusuund: **Turvaline küla**

Tegevus	2 0 1 2	2 0 1 3	2 0 1 4	Eesmärk ja eeldatav tulem, märkused	Eestvedajad	Ressursid/ Ressursside allikad
Teede muutmine tolmuvabaks	+	+	+	Tilga, Põvvatu, Sahkapuu, kõik külavaheteed. Alustada tuleb kohe, kuna seondub Räpina tee remondiga. Sellest tulenevalt suunatakse liiklusvoog läbi küla eeldatavasti ja teiseks on siis võimalik taotleda materjali.	I. Taal I. Trofimov K. Voitk	Külaselts koos vallaga; Maanteeamet
Kergliiklusteede rajamine	+			Teede rajamise kava; kokkulepped teiste küladega ja vallale esitamine	Eestseisus	Fondid; ettevõtjad ja vald
Lennuväljalt lähtuva ohu hindamine	+			Märgukiri	I. Trofimov I. Taal	
Muri küla naabrivalve piirkonnaks	+			Piirkonna kontaktisik: Ivar Oja (Tartu maakondlik arendusjuht ja ühingu avalike suhete juht) GSM: +37253476236 e-mail: ivar@naabrivalve.ee	Eestseisus	Naabrivalve organisatsioon; omaressurss
Kõrgepingeliinide maa alla suunamise taotlemine	+			Koostöös teiste küladega	Eestseisus	

Muri küla arengusuund: **Terviseküla**

Tegevused	2	2	2	Eesmärk ja eeldatav tulem	Eestvedajad/ tegijad	Ressursid/ ressursside allikad
	0	0	0			
	1	1	1			
	2	3	4			
Muri küla kui Terviseküla põhimõtete kujundamine; ühiselt tervisekäitumise õppimine ja järgimine ning põhimõtete külast väljapoole levitamine	+	+	+	Põhimõtete koostamine algab käesoleval aastal. Ideaalis on tegevustik pidev ja ajapikku kaasnevad vastavad tavad ja hoiakud	R. Ladva M. Killak	Omaressurss ja vastavalt tegevuste laienemisele fondid
Loodusravikeskus „Loodus“ ala kontseptuaalne planeerimine ja maastikuline kujundamine	+	+	+	Tegevus on jätkuv. Ühelt poolt on tegemist eraettevõtluse aredustegevusega. Teiselt poolt on tegemist küla territooriumi ja selle miljööga. Ettevõtja ja kogukonna koostöös on võimalik leida pooli huvitavaid ja üksteist aktsepteerivaid lahendusi. Kogukond soovib, et ei tekiks täiendavaid kontrollimatuid inimvooge väljastpoolt küla. Kogukond ei pea võimalikuks võtta omapoolset vastutust projektiviisiliste lahenduste eest. Konkreetne koostöö ja huvide selgitamine vastavalt arendustegevuse etappidele.	Keskus oma territooriumil ja oma ressursidega; Avalik kasutus läbirääkimiste ja kokkulepetega Seltsiga.	Keskuse omavahendid; Keskuse poolt leitud fondiressurss
Suusaradade rajamine (oma külale)	+	+	+	Radade sissesõitmine Võsast puhastamine	V. Kuropatkin T. Ladva	Omaressurss, vabatahtlik töö, võimalusel toetused
Metsaradade rajamine	+	+	+	-,,-	-,,-	-,,-

Muri küla arengusuund: **Põnev küla**

Tegevused	2	2	2	Eesmärk ja eeldatav tulem	Eestvedajad/ tegijad	Ressursid/ ressursside allikad
Matkade (sh temaatiliste) korraldamine looduse tundmaõppimiseks		+		Tegevuste alustamine on otstarbekas mitte enne 2013. aastat, kuna väga palju tegevusi alustatakse juba tänavu ja on üleplaneerimise oht	R. Ladva	Omaressurs, vabatahtlik töö, fonditoetused

Lisa 7. Tartumaa Arendusseltsi meetmete lühikirjeldus

Ettevõtluse meetme eesmärk on tõsta mikro- ja väike-ettevõtete majanduslikku elujõulisust ja konkurentsivõimet.

Meetme tegevussuunad on:

- kohaliku loodus-, kultuuri- ja oskusressurssi väärimine;
- toetus ühis- ja kohaturunduseks ning klastrite käivitamiseks;
- uuenduslike toodete ja teenuste loomine.

Noorte meetme eesmärk on luua soodsad tingimused noorte algatusvõime ja ettevõtlikkuse kasvuks.

Meetme tegevussuunad on:

- arenguvõimaluste ja -tingimuste loomine noortele;
- noorte arengut toetavate võrgustike loomine ja arendamine;
- noorte omaalgatuse toetamine.

Kogukondade meetme eesmärk on tõsta kogukondade võimekust oma elukeskkonna kujundamisel.

Meetme tegevussuunad on:

- uute kogukonnateenuste käivitamine kohaliku vajaduse baasil;
- ühistegevuseks tingimuste loomine;
- kogukondade-vaheliste koostöövõrgustike loomine ja tugevdamine.